הרב יואל פרידמן

שתילי 'טריו' – חיובם בתרומות ומעשרות

שאלה

ב'חישתיל' סוסיא משווקים שתילי 'טריו' – האם חייבים להפריש תרומות ומעשרות מן העלים שגדלים במתקן זה?

תשובה

מדובר בשניים או שלושה מינים שגדלים בעציצים נפרדים (כגון חסה, בצל ירוק, נענע ולואיזה[1] וכדו'). בעציץ מסביב לשורשים יש מצע גידול. שלושת העציצים מצויים במתקן/כלי שעשוי קרטון ובו מים, והמטרה היא להאריך את חיי המדף של השתילים. כל אחד יכול לגדל אותם בביתו.[2] שיטה זו מאפשרת קטיף של כמה עלים מכל אחד מן המינים והכנסתם לתוך הסלט. גם אם מדובר במינים שונים, אין בכך איסור כלאיים, שכן העציצים מנותקים, מצויים בבית וכל אחד גדל בעציץ נפרד.[3] השאלה המרכזית היא לעניין הפרשת תרומות ומעשרות.

גידולים אלה גדלים במנותק מן הקרקע ובתוך בית, ודינם כדין עציץ שאינו נקוב בבית. עציץ שאינו נקוב – חייב בתרו"מ, שכן חכמים גזרו אינו נקוב אטו נקוב,[4] ולגבי דין בית נחלקו הראשונים: לדעת הראב"ד פטור, והרמב"ם מחייב.[5] וכתב הגרש"ז אויערבאך שנוקטים כדעת הרמב"ם, והוסיף שחייב גם בעציץ שאינו נקוב (מנחת שלמה א, עמ' קצז):

> ומעתה לפי המבואר ברמב"ם... ומסתבר דה"ה נמי בעציץ שאינו נקוב דבתוך הבית דחייב במעשר...

---

1. אין אני נכנס כאן לשאלה של חיוב תרומות ומעשרות בתבלינים ובצמחים שמיועדים לתה. צמחים שאינם נאכלים ומיועדים לתה - לדעת רוב הפוסקים פטורים מתרו"מ, ולדעת הראשל"צ הגר"מ אליהו חייב; עי' ס' התורה והארץ ד, עמ' 10-26.
2. בפרסום לטריו: 'תמיד צומח במטבח'; 'לגידול עצמי אצלך במטבח'.
3. הגדל בבית אסור בכלאיים, אף שיש אומרים שהוא איסור דרבנן בלבד, כי בית אינו בכלל שדה; ראה הלכות הארץ, עמ' 166, הערה 27. אך בעציצים נפרדים יש להקל, ראה שו"ת הר צבי, זרעים ח"ב סי' כד אות ג; וע"ע הלכות הארץ, עמ' 175, הערה 88.
4. יומא פג ע"ב; ירושלמי דמאי סוף פ"ה.
5. רמב"ם, הל' מעשר פ"א ה"י.

בחזרה לעמוד התוכן

אילו לא היה מצע גידול כלל אלא היו גדלים רק במים, נחלקו הפוסקים אם חייב בתרומות ומעשרות. הרב צבי פסח פראנק סובר שאין הבדל בין גידולי מים לגידול בעציץ שאינו נקוב וחייב במעשר ובשביעית,[6] ואילו בשו"ת 'נחפה בכסף'[7] כתב שאמנם לעניין שבת יש איסור גם בגידולי מים (כגון להשרות זרע במים בשבת), אך לעניין שביעית אסור רק במלאכת קרקע, ולכן יש להתיר. לפי זה הוא הדין גם לעניין תרומות ומעשרות, וכך פסק מו"ר הרב יעקב אריאל.[8]

שתילי ה'טריו' הנ"ל עומדים בפיקוח הרבנות 'הר חברון' ובהשגחתה,[9] ונאמר שאין בהם חשש טבל וכלאיים. מבירור שערכנו התברר שהרבנות מפרישה תרומות ומעשרות מכל הצמחים לפני הוצאתם לשיווק. נקודת המוצא היא שהצמחים הם גידולי מים, ולכן הם מפרישים לחומרא. כיוון שהמים הם לדעות המחמירים מצע הגידול, נמצא שמפרישים על הצמחים לאחר הוצאתם מן המים, ואז נחשבים כתלושים.[10]

לענ"ד ישנן כמה בעיות בפסיקה זו:

א. לענ"ד אין הגידולים נחשבים כגידולי מים, כי השורשים מצויים במצע גידול. ואף על פי שעיקר גידולם הוא מהמים ומהדשנים, מכל מקום השורשים גדלים גם במצע הגידול. ומפורשים הדברים בשו"ת 'נחפה בכסף' שם, שמסייג את היתרו בכך שהצמחים גדלים במים בלבד, אך אם מלבד המים יש גם קרקע, נחשב כעציץ שאינו נקוב; וזו לשונו:

...אלא וודאי נראה דדווקא שריית הזרעים במים לבדם שרי אכן היכא דאיכא עפר אף שהוא מיעוטא דמיעוטא אסיר ואפילו בעציץ שאינו נקוב אטו נקוב...[11]

כאן המקום לציין שיש למצע הגידול שלושה תפקידים מרכזיים בגידול הצמח:[12]

1) עיגון הצמח מבחינה מכנית. 2) מדיה שמחזיקה את מלאי המים והמינרלים הנדרשים לגידול. 3) מדיה המאפשרת חילוף גזים במערכת השורשים (השורש נושם אוויר) ושמירה על סביבת חומציות / בסיסיות (PH) מתאימה. את שתי הפונקציות האחרונות אפשר למלא גם בגידולי מים, אך לצורך עיגון הצמח מבחינה מכנית יש צורך במצע גידול. לכן בנד"ד הצמחים מצויים במצע גידול, ובימינו נוהגים להשתמש בסוגים שונים של מצע כגון כבול, קוקוס, טוף, תערובות ועוד, וכיוון שרגילים לגדל בהם אזי דינם כגדלים בקרקע, ולכן העציץ נחשב עציץ שאינו נקוב.

כיוון שכך, כאשר הפרישו בבית-הגידול לפני השיווק, לקחו ירק מכל מין ו'קראו שם' על כל העציצים שמיועדים לשיווק. ברם, השתילים שמצויים בתוך מצע הגידול שלהם נחשבים כמחוברים לעניין זה, ובוודאי אין ההפרשה של ירקות תלושים מועילה

6. הגרצפ"פ מסתמך על תשובת הרב אברהם מיוחס בשו"ת שדה הארץ, ח"ג, הל' שמיטה סי' כח.
7. שו"ת נחפה בכסף, יו"ד סי' ה.
8. שו"ת באהלה של תורה, ח"ד סי' מז, עמ' 381-385.
9. http://www.thetrio.co.il/wp-content/uploads/2017/03/תעודת-כשרות.pdf
10. יש להפריש מן התלוש על התלוש ולא על המחובר, עי' רמב"ם, הל' תרומות פ"ה ה"ט.
11. כ"כ בשו"ת אז נדברו ח"ד סי' נא, גם לדעת החזו"א.
12. תודה לאגרונום המכון ד"ר מרדכי שומרון על המידע.

בחזרה לעמוד התוכן

לשתילים שמצויים בתוך מצע הגידול שלהם ובעציץ שלהם, אעפ"י שהם עציצים שאינם נקובים.[13]

נוסף על כך השיב אגרונום המכון ד"ר מרדכי שומרון לשאלתי ואמר שאם הצמחים יעמדו בבית במקום מואר שיש בו שמש ואור, אזי יתרחש תהליך פוטוסינתזה, והצמחים יוכלו להתקיים זמן רב ולהוסיף עלווה שלא הייתה קיימת בזמן ההפרשה (וכפי שמופיע בפרסומת לטריו: 'לגדל במקום מואר'). לכן יש לחייב בתרומות ומעשרות על התוספת.[14]

מסקנות

א. יש להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה מן הצמחים הגדלים במתקני ה'טריו' בכל פעם שקוטפים עלים, משתי סיבות: 1) דין צמחים אלו כגדלים בעציץ שאינו נקוב. 2) הצמחים ממשיכים לגדול, ובוודאי יש להפריש על תוספת הגידול.

ב. אם אין רוצים להפריש תרומות ומעשרות בכל פעם שקוטפים עלים מן הצמחים, אפשר להשתמש בנוסח הפרשה מראש (שבועי). יש לשמור במקרר קצת יותר מאחוז מכל העלים שיקטוף באותו שבוע, ויאמר את נוסח ההפרשה המתאים להפרשה מראש, באופן שיחול בכל פעם שיקטוף. את נוסח ההפרשה מראש אפשר למצוא בספר 'הלכות הארץ', עמ' 58.

ג. העובדה שמגדלים צמחים אלו בבית אינה ערובה לכך שהגידול יהיה ללא חרקים, ולכן יש לבדוק את העלים הנאכלים לפני השטיפה.

גידול ה'טריו' – תגובה / הרב משה כהן

בהיותי נותן הכשרות ל'טריו' מבית חישתיל, ברצוני להגיב על מאמרו של הרב יואל פרידמן, ולהצביע על שלוש נקודות בהן אני חלוק עליו.

1. האם בהפרשה במפעל מדובר בהפרשה על תלוש או על מחובר

בזמן הפרשת תרו"מ בחממה, אנו מרימים את הצמחים מהמים, אבל הם נשארים בעציצון ובמצע הגידול. השאלה היא אם הגדרת ההפרשה כעת היא מתלוש על תלוש או מתלוש על מחובר. לדעת הרב פרידמן נחשב הפרשה על מחובר, כיוון שהצמח נמצא פיזית בעציצון ובמצע הגידול, בעיקר בגלל תפקיד עיגון הצמח שלא יכול להתקיים במים בלבד, וממילא יש כאן בעיה.

13. אף שעציץ שאינו נקוב נחשב כתלוש לעניין הלכות שבת והלכות נוספות (עי' שבת צה ע"א; רמב"ם, הל' שבת פ"ח ה"ג), מכל מקום לעניין תרומות ומעשרות ברור שחכמים תיקנו כעין דאורייתא, וכשגזרו עציץ שאינו נקוב אטו נקוב, בוודאי חייבו להפריש מן הפירות שנתלשו מהעציץ שאינו נקוב, כמו שחייבים להפריש מן הפירות התלושים שבעציץ הנקוב.

14. תוס', שבת נ ע"ב, ד"ה הטומן שאם מתכוון להשרשה חייב בתרו"מ; וכן משמע מרש"י, שבת נא ע"א ד"ה ולא משום מעשר; וכן פסק הגר"מ אליהו, התורה והארץ ג, עמ' 217; וע"ע בביאור הגר"א, יו"ד סי' רצד ס"ק סג ובאור שמח, הל' מעשר פ"א הי"א.

בחזרה לעמוד התוכן

לדעתי הפרשה של עציצון על עציצונים אחרים כמוה כהפרשה מן התלוש על התלוש, כיוון שאמנם טכנית הוא בתוך מצע הגידול, אך המצע סיים תפקידו ליצירת השורשים מעת שנכנס למסילות המים, והצמח מקבל את כל מזונו דרך המים והשורשים ולא ממצע הגידול כלל. מצע הגידול כעת הוא כחבק של זר פרחים ותו לא, כך גם הסביר המגדל עצמו. כאשר מוציאים אותו מהמים לצורך ההפרשה, אזי נחשב הלכתית תלוש.
זאת ועוד, נדמה שאין להסתמך כלל על העציצונים במקרה זה לפתרון איסור הכלאיים (שלא כדברי הרב פרידמן), כיוון שבעצם מדובר בשלושה גידולים שיונקים מבית גידול אחד, הלוא הוא מסילות המים, ללא כל הפרדה. על כן הוריתי כי בין מין למינים אחרים יש להרחיק 15 ס"מ כדין כלאי זרעים, או לסמוך מין זרע למין עץ בלבד. במתקן הנייר אין צורך בהפרדה זו, כיוון שלא מדובר בגידול המתקיים לאורך זמן, ואין זה אלא השמה במים לצורך שמירת הרעננות, ובמקרה כזה ניתן להקל בכלאיים שכאלה. סברה זו עמדה גם ביסוד השאלה אם מותר לתלוש מן המתקן עלים בשבת כדין הסליקוסתא,[15] אולם הכרעתי כי ראוי להחמיר בדבר מפני הספק.

2. תוספת של מה שיגדל

במאמר נטען שייתכן ובבית הלקוח תתרחש פוטוסינתזה והצמחים יגדלו עוד, ועל תוספת זו יש להפריש תרו"מ (גם אם נניח שההפרשה במפעל הייתה מספקת לשעתה).
לדעתי אין צורך להפריש על תוספת זו, בגלל הסיבות הבאות:
א. מדובר בגידול בבית פרטי (שלדעת הראב"ד פטור מהפרשת תרו"מ, ולרמב"ם חייב רק מדרבנן) שמפריע לגידול (וייחשב בית גם לחזו"א כיוון שמפריע לגידול, בניגוד לחממה שעליה יש מחלוקת אם דינה כבית).
ב. מדובר בעציץ שאינו נקוב (שחייב רק מדרבנן).
ג. מדובר בירק שחיובו בתרו"מ רק מדרבנן.
שלושה נתונים אלו מוסכמים.
ד. מבירור עם המגדל, הצמח כמעט ולא יגדל עוד בבית הלקוח, כיוון שהוא עובר טראומה בהוצאתו מבית גידולו בחממה והעברתו ל'טריו', והוא יישאר טרי רק למשך כשבועיים עד חודש. גם אני וגם המגדל בדקנו, ואכן הצמח קמל אחרי תקופה לא ארוכה. תוצאה זו צפויה גם אם יעמוד במקום שחשוף לשמש ולאור. זאת בניגוד לדברי האגרונום שהובאו במאמרו של הרב פרידמן.
ה. כעת הצמח מקבל חיותו רק מהמים ולא ממצע הגידול, ואזי דינו כגדל רק במים, בניגוד לדברי הרב פרידמן שדינו עדיין כגדל במצע גידול (כפי שהסברתי בנקודה 1).
נוסף על כך, במים הביתיים אין מינרלים (בניגוד למים שבחממה, שלהם מוסיפים מינרלים), וגם אם הצמח יגדל, דינו כעת כגידולי מים לגמרי, ולא יהיה חייב בתרו"מ כלל.
בצירוף כל הסברות נראה לי שמדובר בספק דרבנן לקולא, ולמעשה אין צורך להפריש תרו"מ בבית.

15. שבת נא ע"א; שו"ע סי' שלו סעי' ו.

בחזרה לעמוד התוכן

3. ניקיון מחרקים

התוצרת נשלחה למעבדה ונמצאו אפס חרקים בכמה בדיקות. הגידול מבוקר בצורה מעולה: מנותק מהקרקע לחלוטין, בין היתר הודות לפריסת ניילונים אטומים על העפר. מצע הגידול עובר השמדה של חרקים, רחוק מגידולי שדה המייצרים סביבת חרקים, וגם גדל בסביבה קרה יחסית. הטענה לפיה עלולים להיתפס עליו חרקים בתהליך השיווק נכונה בו כמו בשאר ירקות, ואינה ייחודית דווקא לירקות עליים, ולכן שטיפה רגילה במים מועילה, כפי שכתוב עליו. יאכלו ענווים וישבעו

תגובה לתגובה / הרב יואל פרידמן וד"ר מרדכי שומרון

א. לא כל ספק נחשב ספק שיש להתחשב בו, ומקובלים עלינו דברי הגרש"ז אויערבאך שיש להכריע כרמב"ם שבית חייב בתרו"מ ויש לחייב אף בעציץ שאינו נקוב.

ב. לגבי גידולי מים נחלקו הפוסקים כאמור לעיל, וכאשר גם המקלים מסייגים את הקולא למקרה שאין אדמה, אי אפשר להמציא סברות ולהחשיב צמח שגדל במצע גידול כגדל במים בלבד.

ג. גוש המצע שהצמח נתון בו סופג מהמים את המינרלים והדשנים, והצמח קולט אותם גם ישירות מהמים וגם מגוש המצע. מכאן שגם מבחינת הזנת הצמח המצע רלוונטי ובעל חשיבות.

ד. לפי הנחיות היצרן הכתובות על המוצר, יש להעמידו במקום מואר. כאשר הצמחים נמצאים במקום מואר, הם ימשיכו לצמוח ולגדול, העלים יגדלו, וגם יצמחו עלים חדשים.

ה. הוספת מים כנדרש ועל פי הוראות היצרן מוסיפה מינרלים המסייעים לצמח. ההשקיה אינה במים מזוקקים אלא במי ברז. הלקוח יכול גם להוסיף דשן וחומרי הזנה, ואין סיבה לאסור עליו את הדבר.

ו. אנו מוכנים לקחת שתילים, לגדלם 'בתנאי מטבח' ולבחון את התפתחותם ואת תוספת הצימוח.

ז. לגבי חרקים, גם אם נניח שמעבדה מקצועית בודקת את הצמחים במשתלה, מי ערב לכך שלא יגיעו אליהם חרקים בבית הלקוח? לא כל בית ומטבח אטומים ברשתות 50 מש נגד חדירת חרקים. הלקוח רשאי גם להניח את הצמחים על אדן החלון מבחוץ, ואז בוודאי יגיעו חרקים בתוך זמן קצר.

בחזרה לעמוד התוכן